

7. A külföldi munkavállalás hazai versenyképességre gyakorolt hatásainak vizsgálata

7.1. Bevezető gondolatok

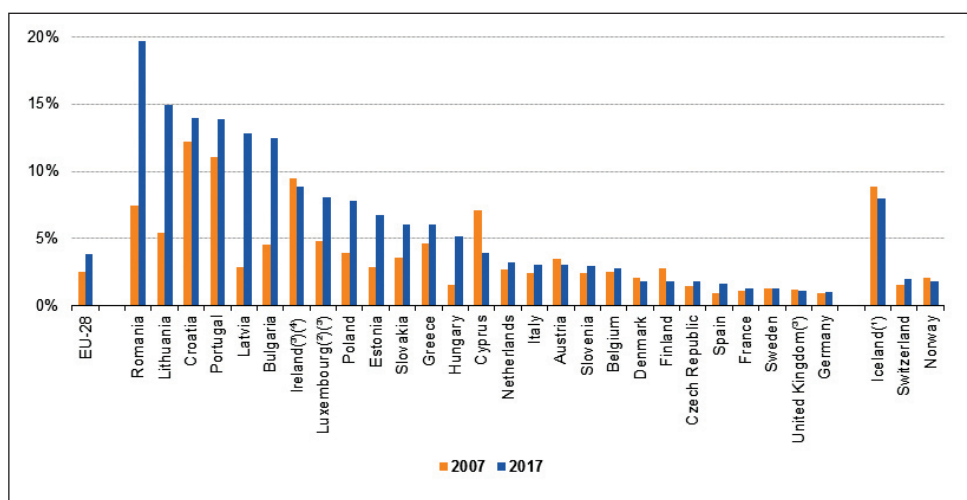
A kötetünkben tárgyalt versenyképesség egyik meghatározó tényezője mind a kemény, mind a puha mutatók esetében egyaránt az emberi tényező, hiszen a gazdasági folyamatokat is befolyásoló szervezetek mindegyikét egyének alkotják. Napjainkban a munkavállaló, illetve az emberi tudás a sikeres piaci teljesítmény motorja és a fejlődés kulcsa, ezért várható, hogy az emberi erőforrás – vagy ahogyan arra az 1.3.1. alponthan utaltunk, a „humán vagyon” – nemcsak mint az üzleti, hanem mint a társadalmi siker egyik kulcstényezője egyre inkább előtérbe kerül (BAKACSI et al. 2000, 67.). Ezért a humán vagyon minősége – ahogyan ezt az 1.3.1. alponthan kifejtettük – a nemzeti versenyképesség legfőbb forrásának tekinthető. A termelőképes munkaerő elvesztése, főként az intellektuális tőke vesztesége hosszú távon nagymértékben ronthatja hazánk versenyképességi helyzetét. A tudás- és innovációalapú gazdaság kialakítása hozzájárulhat a hosszú távon fenntartható versenyképesség kialakításához (CSATH 2018).

Ugyanakkor Európa-szerte, így hazánkban is egyre növekednek az elvándorlási ráták, ami a humán vagyon veszteségét jelzi. Ebben a pontban a magyarok külföldi munkavállalását elemezzük a kapcsolódó szakirodalom tükrében, továbbá bemutatjuk kutatásunkat, amely részleteiben is vizsgálja a jelenséget. A külföldön élő magyarok körében végzett kérdőíves adatainak feldolgozásával megvizsgáljuk azokat a motivációkat, amelyek a külföldi munkavállalás melletti döntést befolyásolták, feltárjuk azokat a hazai tényezőket, amelyekkel elégedetlenek az elvándorló honfitársaink, illetve megfogalmazzuk, hogy az alkalmazott mintában milyen negatív és pozitív lehetőségeket hordoz magában a külföldi munkavállalás.

Magyarország európai uniós csatlakozását követően még inkább kitárultak a kapuk a külföldi munkavállalás előtt, fokozódott a mobilitás, enyhültek a bürokratikus terhek, és fokozatosan könnyebbé vált a munkavállalás a környező EU-tagállamokban. A mobilitást elősegíti továbbá a technikai fejlődés, ugyanis az internet használatával sokkal egyszerűbb munkát keresni, nyelvet tanulni, illetve kapcsolatot tartani, továbbá a közlekedési infrastruktúra fejlődésével sokkal könnyebb eljutni egyik országból a másikba.

Bár nagyon nehéz pontos adatokat találni, a különböző statisztikák alapján mondhatjuk, hogy napjainkban meghaladja a 300 000 főt a külföldön dolgozó magyarok száma (KSH 2018; Eurostat 2017; BLASKÓ–GÖDRI 2015), amely azonban nem korlátozódik az Európai Unió országaira, a világ minden pontjára kiterjed. Jelenleg a hazai statisztikák, amelyek a KSH népszámlálási adataiból és a munkaerőpiaci felmérésekből származnak, a külföldön élő magyarok nagyon alacsony hányadát foglalják magukban. Elsősorban a fogadó nemzetek foglalkoztatási és társadalombiztosítási adatainak összevetésével készült

tükörstatisztikák mutatnak pontosabb adatot, amelyek elemzésével 300–600 000 fő közé teszük az Európában dolgozó magyarok számát. Tekintettel arra, hogy a külföldi munkavállalással járó, országok közötti pénzmozgás külső finanszírozási forrásként jelenhet meg, amely befolyásolhatja a gazdasági növekedés alakulását is, a Világbank gazdasági aspektusból is vizsgálja a kivándorlás következményeit (CSORTOS–KÓCZIÁN 2017). A Világbank 2013-ban 570 200 főre becsülte a külföldön dolgozó magyarok számát (World Bank Group 2016). Igen magas ez a szám, azonban ha alaposabban áttekintjük az európai vándorlási folyamatokat, láthatjuk, hogy a lakosságszámhoz viszonyított érték közel sem kimagasló hazánk esetében. Az Eurostat (2018) legfrissebb adatai alapján az európai munkaképes korú lakosság (20–64 év között) közel 4%-a dolgozik valamely más EU-tagállamban. Ez az arány hazánk esetében a vizsgált korosztály 5,2%-át teszi ki, amely bár az EU-s átlagot jelentősen meghaladja, a vizsgált 28 + 3 ország közül mégis a 13. helyen szerepel. Olyan kimagasló értékek vezetnek a sort, mint Románia 19,4%-kal vagy Litvánia 15%-kal.

94. ábra

Az EU 20-64 éves korú mobil munkavállalói az állampolgárságuk országa szerint, hazájuk népességének százalékos arányában

Megjegyzés: Málta adatai hiányoznak a 2017. évi adatok szerinti növekvő sorrendben

- (1) az adat megbízhatósága alacsony 2007-ben
- (2) az adat megbízhatósága alacsony 2017-ben
- (3) nem folytonos 2007-ben
- (4) nem folytonos 2017-ben

Forrás: Eurostat

A középmezőnynek számító helyezés ellenére a kivándorlás komoly probléma Magyarországon: a más EU-tagállamban dolgozó magyarok 2007. évi 1,5%-os aránya 5,2%-ra változott 2018-ra, a 3,7 százalékpontos emelkedés az elvándorlás erőteljes növekedésére utal. Ebben az összehasonlításban már csak hat ország előzi meg Magyarországot. További aggályokat vet fel, hogy az Eurostat (2018) adatai szerint a vizsgált korosztályban a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya, illetve a foglalkoztatási adataik egyaránt meghaladják

az EU-s átlagot. A külföldön dolgozó magyarok vizsgálata során azt látjuk a felmérésből, hogy míg hazánkban a teljes lakosság 22,6%-a rendelkezik felsőfokú végzettséggel, a külföldi munkavállalók esetében ez az arányszám 34,5%, vagyis a magasan képzett lakosság körében igen gyakori a külföldi munkavállalás. Ha a felsőfokú végzettségük ilyen magas arányú elvándorlása a korábban meghatározott ütemben növekszik tovább, igen jelentős humánvagyon-veszteségre kell felkészülnünk az előttünk álló években.

A KSH és az ENSZ adatai alapján azt láthatjuk, hogy folyamatosan csökken hazánk lakossága, és ezek a statisztikák az elvándorlással nem is számolnak. A migrációs hullámok vizsgálata során szembetűnik, hogy nagyon sok tudóst, feltalálót veszített el az ország. A szocializmus megjelenésével egyidőben jelentkező korlátozó intézkedések késztették arra a lakosság egy részét, hogy útra keljen. Az értelmiség tömegesen hagyta el az országot, a végzettségtől függetlenül azonban valamennyi magyar elvándorlóról elmondhatjuk azt is, hogy bátrak voltak, kezdeményezőkések, agilisek, amiért ebben a nehéz helyzetben meghozták ezt a döntést. A világban számos találmány köszönhető azoknak a magyaroknak, akik ebben az időszakban hagyták el az országot. Hazánkban a legnagyobb elvándorlási hullám a második világháborút követő 10 évben következett be, amely veszteség azért is tekinthető súlyosnak, mert a jelenlegi külföldi munkavállalással ellentétben az akkor kivándorolt emberek jelentős többsége nem vagy csak a rendszerváltozást követően tért haza. Eltérő számadatok állnak rendelkezésünkre az úgynevezett 56-os elvándorlást illetően. Szászi (2004) több mint 200 000 emberről beszél, Hablicsek és Illés (2007) elemzésükben 176 000 fő távozása alapján számolta ki a rendszerváltást követő időszakban hiányzó népességet. A hazai termékenységi és halandósági adatok figyelembevételével 1990-ben 208 000 főt, 2005-ben pedig 181 000 főt tett volna ki a az 1956-os forradalom hatására kivándorlók száma a leszármazottjaikkal együtt, amely a KSH adataival összevetve a lakosság 2%-át teszi ki. Veszteség egy nemzet számára, de Hablicsek és Illés (2007) álláspontja szerint a külföldön letelepedett magyarokról nem szabad lemondanunk, a rendszerváltozást követően megfigyelhető hazatelepülések alapján erre a bázisra kiaknázandó erőforrásként kellene tekintenünk.

Napjainkban az elvándorlási motivációk vizsgálata során láthatjuk, hogy a kiindulási országban mutatózó esetleges kényszerítő tényezők mellett érdemes megvizsgálnunk a célország vonzó hatásait is. Számos gazdasági, környezeti, politikai és társadalmi tényező összessége befolyásolja a döntést a külföldi munkavállalással kapcsolatban (Eurostat 2017). A döntés meghozatala során mikro- és makroszintű tényezők egyaránt megjelenhetnek, mint az egyéni helyzet és az országot jellemző gazdasági tényezők (GÖDRI 2016).

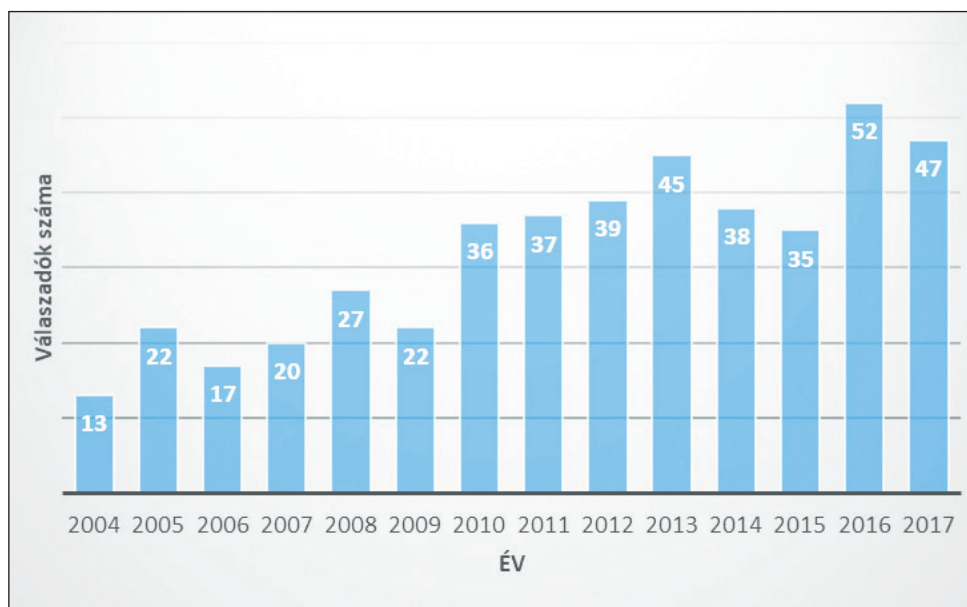
7.2. Külföldön dolgozó magyarok körében végzett felmérés

Egy kérdőíves felmérés keretében 600 olyan magyart kérdeztünk meg a világ különböző pontjairól a külföldi munkavállalással kapcsolatban, akik 2004 és 2018 között hagyták el az országot. Kutatásunk egyik alapvető kérdése, hogy mely motivációk alapján döntöttek az érintettek a külföldi munkavállalás mellett, illetve, hogy milyen körülmények teljesülése esetén változtatnák meg a döntésüket. Kitérünk az identitás megőrzésének kérdéseire is, továbbá a válaszadók demográfiai adatainak áttekintésével is további elemzéseket végzünk. A vándorlás elsődleges célja a munkavállalás (LENGYEL 2015), amelyet azonban további motivációs tényezők is árnyalnak.

Kérdőívünkben az alapvető szociodemográfiai adatok rögzítését követően több módon is vizsgáljuk az elvándorlás okait. A migrációra vonatkozó motivációk vizsgálata során a szakirodalomnak megfelelően elkülönülnek az úgynevezett vonzó és taszító tényezőkre vonatkozó kérdések. Vagyis vizsgáljuk, hogy a döntés meghozatala során a hazai körülmények taszító vagy a fogadó nemzet vonzó hatása volt-e erősebb. A motivációk vizsgálatára vonatkozik az a kérdéscsoportunk is, amely a hazatérés lehetséges feltételeit tárgyalja. Az eredmények sokrétű felhasználhatósága érdekében vizsgáljuk, hogy a megkérdezettek mennyi időt kívánnak távol tölteni, illetve, hogy a külföldi munkavállalásuk során tudásukat milyen mértékben tudják hasznosítani. Több kérdéscsoportban is megjelennek a végzettségre, illetve az esetleges alulfoglalkoztatottságra vonatkozó kérdések. Kérdőívünk összeállításánál fontosnak tartottuk a külföldön élő magyarok körében a magyar nemzeti identitás megőrzésének kérdését is.

Az elvándorlásnak súlyos demográfiai, társadalmi és kulturális következményei vannak (VÁRADY 2015), amelyek számszerű formában megjelennek a demográfiai adatokban, a munkaerőhiányban, de nagyon sok területen okoznak olyan veszteséget, amely nehezen kimutatható. Ezek tipikusan azok a puha tényezők, amelyek a versenyképesség vizsgálata során egyre nagyobb jelentőségűek. Kutatásunkban ehhez kapcsolódva kitértünk a kulturális tőke szerepére, amelynek során a magyar kultúra megőrzésének fontosságát vizsgáljuk.

A külföldi munkavállalás során tisztáznunk kell azt is, kit tekintünk külföldi munkavállalónak. Szeitl (2015) felhívja a figyelmet a jellemzően Ausztriában munkát vállaló határ menti magyar településekről ingázó munkavállalókra is. Esetükben nem beszélhetünk az ország teljes elhagyásáról, motivációik nem azonosak az életvitelszerűen más országban élőkével.

95. ábra

Válaszadók száma az elvándorlás éve szerint

Forrás: saját szerkesztés

Kérdőívünkben elsőként a kivándorlás időpontjára kérdeztünk rá, amely kérdés lehetővé teszi, hogy felmérjük, a válaszadók milyen arányban tartózkodnak tartósan távol, illetve az összegyűjtött adatok lehetőséget biztosítanak arra, hogy a szakirodalomban szereplő – esetenként eltérő – kivándorlási hullámokat megfigyeljük. Ezek rögzítése lehetővé teszi számunkra, hogy a migrációt befolyásoló tényezők ok-okozati összefüggéseit feltárjuk. A 2004-et követően elköltözött magyarok alkották a felmérés célcsoportját, amely korlátozás kizárta azokat a válaszadókat, akik 14 évet meghaladó időt töltöttek távol a hazájuktól, tehát kiköltözésük okát nem a jelenlegi vagy közelmúltbeli események befolyásolták.

Kutatásunkat többek között a céllal indítottuk el, hogy megtudjuk, a külföldön élő magyarok miért hozták meg azt a döntést, hogy elhagyják hazájukat, ezáltal feltárjuk azokat a lehetséges beavatkozásokat, amelyek itthon tarthatják, illetve visszahozhatják a képzett munkaerőt. A 95. ábrán az elvándorlási hullámok adatait látjuk.

44. táblázat

A válaszadók szociodemográfiai adatai

n = 442	Válaszadók száma, fő	Válaszadók %-a
Nem		
férfi	145	32,8
nő	297	67,2
Korcsoport		
Z generáció (1996–2010)	5	1,1
Y generáció (1981–1995)	228	51,5
X generáció (1965–1980)	193	43,6
Baby boom (1965 előtt)	16	3,6
Végzettség szintje		
legfeljebb középfokú	209	47,3
felsőfokú	233	52,7

Forrás: saját szerkesztés

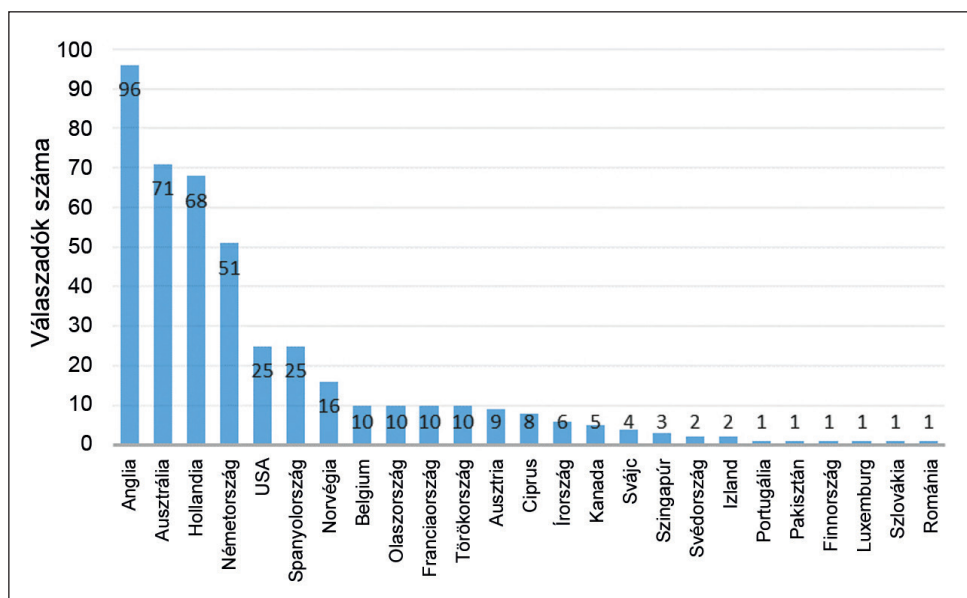
A válaszok feldolgozása során látható, hogy a 2008-ban bekövetkezett gazdasági világválsággal egyidőben valamelyest megnövekedett a külföldi munkavállalások aránya, viszont nagyobb arányú növekedés csak két évvel későbbi időponttól, 2010-től volt megfigyelhető. Ezek az adatok egyezést mutatnak más hazai megfigyelésekkel. 2011-től a kivándorlási kedvet befolyásolhatták egyébként a Németországban és Ausztriában bekövetkezett munkaerőpiaci könnyítések (GÖDRI et al. 2014; LENGYEL 2015). Ez a folyamat azt mutatja, hogy nem kizárólag a kiindulási ország úgynevezett taszító hatása indíthat el tömeges vándorlást, hanem a fogadó ország körülményei is befolyásolhatják azt. Megjegyzendő az is, hogy az érintett időszakra esett a devizaalapú hitelek behajtása és a kilakoltatások.

A külföldi munkavállalók pontos számának felmérése nem könnyű, ugyanis a hazai adatszolgáltatás során nem tudják számításba venni például azokat a családokat, amelyeknek

valamennyi tagja külföldön tartózkodik, hiszen a felmérések során nem tud senki nyilatkozni. Az adatok meghatározása során ezért érdemes figyelembe venni a fogadó országok azon adatait, amelyeket a munkavállaláshoz szükséges társadalombiztosítási ügyintézés alapján rögzítenek. Valamennyi adat tükrözi azonban a hazatérők és a kivándorlók létszámadatait is. Fontos adat, hogy a külföldön munkát vállalók mióta vannak már távol. Kutatási mintánk alapján a megkérdezettek közel 70%-a három évet meghaladó ideje van már külföldön. Esetükben tartós munkaerő-, humánvagyon-veszteségről beszélhetünk.

Vizsgálatunkat 2018 elején végeztük (januártól márciusig), amelynek keretében közösségi portálokon keresztül szolgáltattuk meg a potenciális válaszadókat. A véletlen mintavétel keretében több mint 600 fő nyitotta meg az elektronikus kérdőívet, majd a beérkezett kérdőívek tisztítását követően 442 fő választ vettük figyelembe, összesen 28 különböző országból. A minta jellemzőit az 44. táblázat tartalmazza.

A 96. ábrán azt látjuk, hogy magas arányban érkeztek válaszok a tengerentúlról is, ami lehetőséget nyújt számunkra a földrajzi elhelyezkedés szerinti elemzésre is.

96. ábra

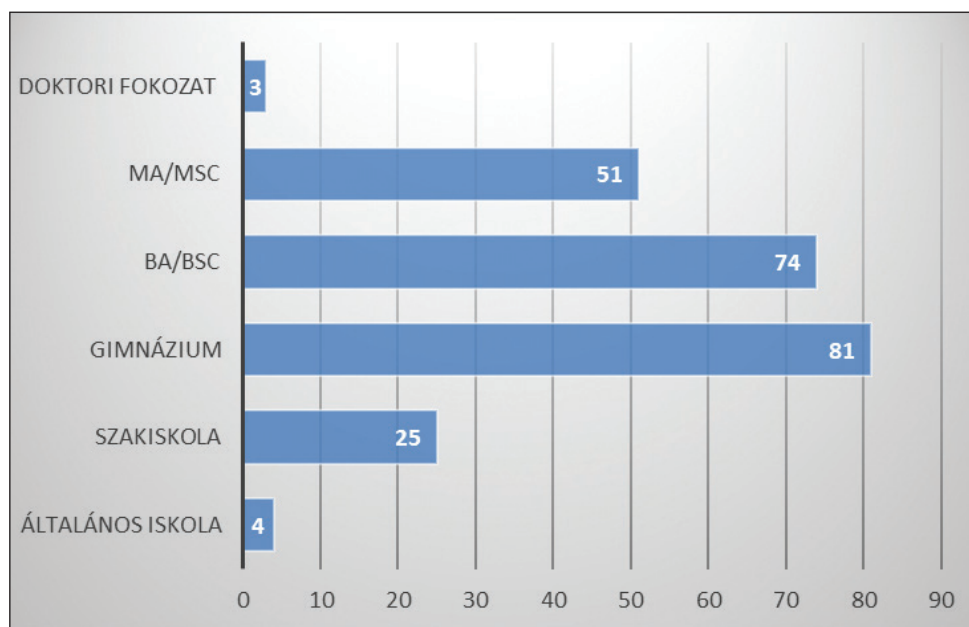
Válaszadók számának megoszlása fogadó országuk szerint

Forrás: saját szerkesztés

A hazai és nemzetközi szakirodalom különböző nézőpontokból vizsgálja a kivándorlás sajátosságait. Az egyik központi kérdés a végzettség és a korosztály szerinti elemzés. Blaskó és Gödri (2014) a külföldön munkát vállaló 20–59 éves korosztály vizsgálata alapján megfogalmazta, hogy a külföldi munkavállalás mellett döntött magyar állampolgárok körében a fiatalabbak és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya sokkal magasabb, amit alátámasztanak a már korábban idézett Eurostat (2018) adatok is. Kutatási eredményeink

azt mutatják, hogy a megkérdezettek közel 53%-a rendelkezik felsőfokú végzettséggel, ami – a KSH felsőfokú végzettségűekre vonatkozó hazai adataival összevetve – azt jelzi, hogy igen magas arányban vándorolnak ki a diplomások. Az agyelszívásnak is nevezhető jelenség az állam számára hosszabb távon nyilvánvaló veszteséget jelent, bár Golovics (2015) szerint lehetnek pozitív hatásai is.

A humánvagyon-veszteség megbecslése érdekében azt is megvizsgáltuk, hogy a különböző végzettségűek mennyi időt kívánnak hazájuktól távol tölteni. A kérdőíves kutatás adatai alapján megállapítottuk, hogy a megkérdezettek több mint 53%-a külföldön szeretne maradni legalább 10 évig, de leginkább véglegesen, ezért vizsgálandó az is, hogy ez várhatóan milyen humánvagyon-veszteséggel jár. A 97. ábrán azt láthatjuk, hogy a tartósan külföldön maradni szándékozó válaszadók több mint 53%-a főiskolai végzettséggel rendelkezik.

97. ábra

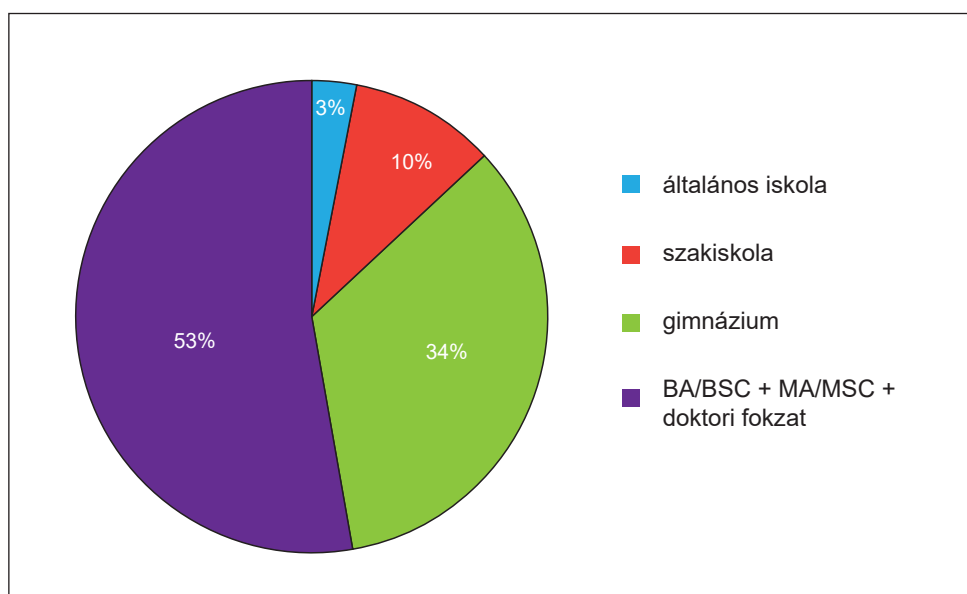
A tartósan külföldön maradók száma végzettségük szerint

Forrás: saját szerkesztés

A külföldi tartózkodás tervezett időtartamának (1–3 év; több mint 3 év; külföldön szeretnék maradni) elemzése során látjuk, hogy valamennyi esetben magas a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya, a pontos szám adatok vizsgálata során azonban megállapítható, hogy a külföldön munkát vállaló magyarok jelentős része nem tervezi a hazaköltözést. A humánvagyon-veszteség ezért jelentős lehet. A célországok elemzése azonban arra is rávilágít, hogy nem kizárólagosan európai agyelszívásról van szó. A vizsgált csoport (amelyet a külföldön letelepedni szándékozó felsőfokú végzettségűek alkotnak) elsődleges célországa Ausztrália (30,8%), ezt követi az Egyesült Királyság 15%-kal, majd Hollandia és Németország 10–10%-kal. A tengerentúli országok közül az Amerikai Egyesült Államokban maradna a megkérdezettek

5%-a, a többi válasz megoszlik további 13, döntő többségben európai ország között. A távoli országok esetében sokkal összetettebb döntést és nehezebb kivitelezést igényel a kiköltözés, ami miatt a visszatérési esélyek is csökkenhetnek. Összességében 37,5–62,5 arányban oszlanak meg a tengerentúli és az európai célországok.

Azt is megvizsgáltuk, hogy a válaszadók tudására milyen mértékben tartanak igényt jelenlegi munkahelyükön. A kérdés részben feltárja a humán vagyoni külföldi hasznosulásának jellemzőit, de utalhat az elköltözési és esetleg a visszaköltözési motivációkra is. Egy ötfokozatú skálán a válaszadók közel 73%-a értékelte úgy, hogy tudását jelenlegi munkakörében részben vagy teljes egészében kihasználja. A megkérdezettek magas arányú felsőfokú végzettsége mellett mondhatjuk, hogy jellemzően nem kisegítő munkakörben helyezkedtek el, tudásukat jelentős mértékben felhasználják munkavégzésük során.

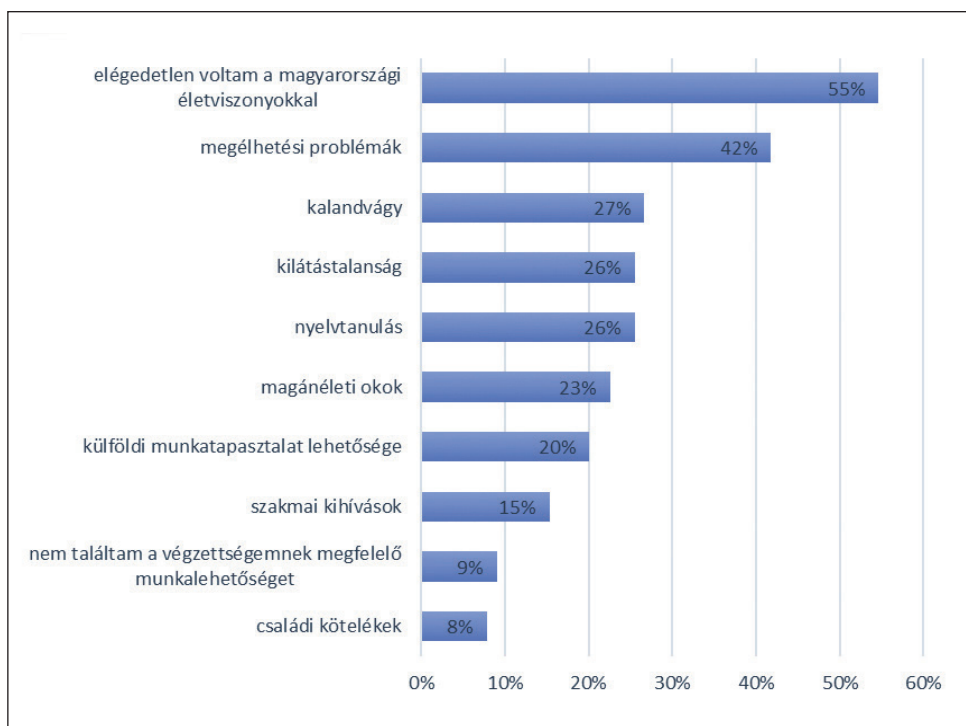
98. ábra

Válaszadók számának százalékos megoszlása végzettség szerint

Forrás: saját szerkesztés

Összefoglalva az eddigi gondolatokat a szakirodalom különböző nézőpontokból vizsgálja az elvándorlási motivációkat (BLASKÓ–LIGETI–SIK 2014; BLASKÓ–GÖDRI 2015; GOLOVICS 2016b), amelyhez kapcsolódóan fontos kiemelnünk az Eurostat (2017) megállapításai közül azt, hogy nem kizárólag a hazai folyamatok befolyásolják a döntés meghozatalát. Számos gazdasági, demográfiai, társadalmi folyamat befolyásolja a külföldi munkavállalás melletti döntéseket, majd az elvándorlás ténye szintén hatással van ezekre a tényezőkre (VÁRADI 2015). Kutatásunkban a megkérdezettek eltérő motivációkkal érkeztek a jelenlegi tartózkodási helyükre, többségük (53%) azonban már nem is szeretne hazajönni

Magyarországra. Ezt az arányszámot a végzettségi adatokkal kiegészítve láthatjuk, hogy jelentős humánvagyon-vesztéséget szenved el hazánk. Azok a válaszadók, akik nem kívánnak hazaköltözni, jellemzően felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, és igen magas a gimnáziumi végzettséggel rendelkezők aránya is. A motivációk vizsgálata során a válaszadók az általunk megadott 10 szempont közül választották ki a számukra legfontosabbakat. A 99. ábrán láthatjuk, hogy elsősorban a hazai életviszonyokra és a megélhetési problémákra vezethetők vissza a megkérdezettek elköltözésének okai, illetve ezekhez a fogalmakhoz kapcsolódóan a negyedik helyen jelenik meg a kilátástalanság. Ezek közé az életkörülményekre vonatkozó tényezők közé ékelődik be a kalandvágy, amely a megkérdezettek több mint egynegyedét befolyásolta a döntés során. A nyelvtanulás alapvetően egy rövidebb időtávot jelentő távollét, amely szintén a válaszadók kicsivel több mint egynegyedét motiválta. Jellegetén fogva összekapcsolódik a külföldi munkatapasztalat lehetőségével, illetve a szakmai kihívásokkal. Ezek a célkitűzések meg tudnak valósulni rövidebb időkeretek között is, tehát nem kell, hogy következménye legyen az ország végleges elhagyása, másrészt a hazaköltözést követően a kiindulási ország is profitálhat a külföldi munkatapasztalattal és nyelvtudással rendelkező munkavállaló külföldön megszerzett tudásából.

99. ábra

A külföldi munkavállalási okok fontossági sorrendje

Forrás: saját szerkesztés

Megvizsgáltuk azt is, hogy azok a válaszadók, akik nyelvtanulás, külföldi munkatapasztalat szerzése vagy szakmai kihívások keresése miatt vándoroltak külföldre, mennyi időt kívánnak távol tölteni. Azt láthatjuk, hogy függetlenül az elvándorlás okától, túlnyomó többségben vannak azok a válaszadók, akik nem kívánnak hazatérni. Vizsgálataink során nem volt egyértelműen meghatározható olyan tényező, amely kimerítő magyarázatot adna a külföldön tervezett végleges letelepedés melletti döntésekre.

A motivációs tényezők vizsgálata során a hazai taszító tényezőket, illetve a célország vonzó tényezőit a 45. táblázatnak megfelelően kategorizáltuk. A szabadszavas válaszok csoportosítása során egy harmadik kategóriába soroltuk azokat a tényezőket, amelyek esetében a vonzó és a taszító hatások kiegyenlítik egymást, vagy egyáltalán nem érvényesülnek.

45. táblázat

A vonzó és a taszító tényezők besorolása

Vonzó tényezők	Taszító tényezők
kalandvágy	megélhetési problémák
családi kötelékek	nem találtam a végzettségemnek megfelelő munkalehetőséget
szakmai kihívások	elégedetlen voltam a magyarországi munkaviszonyokkal
nyelvtanulás	kilátástalanság
külföldi munkatapasztalat lehetősége	
magánéleti okok	

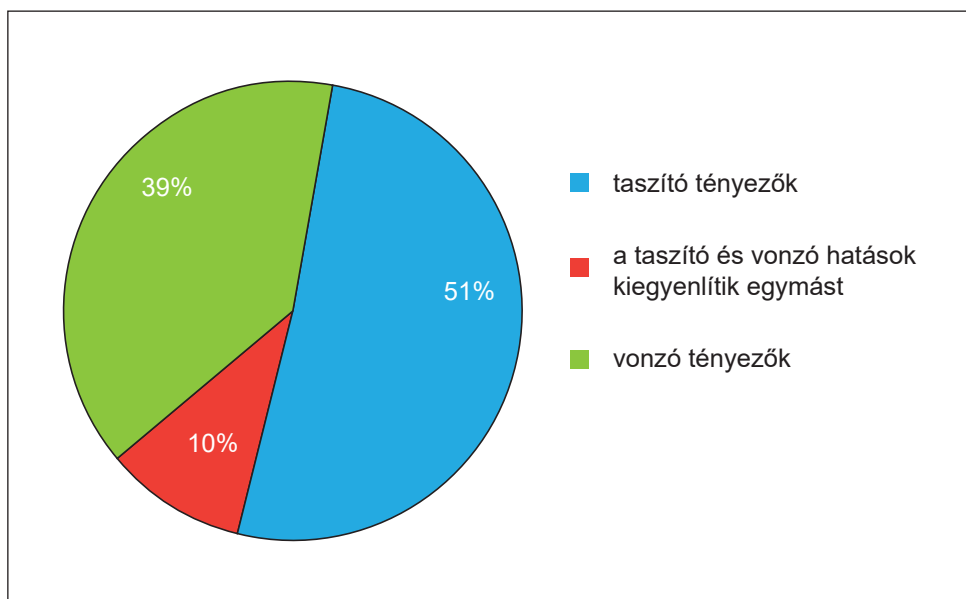
Forrás: saját szerkesztés

Az eredmények alapján láthatjuk, hogy a megkérdezettek többsége a hazai taszító tényezők miatt döntött a külföldi munkavállalás mellett, de az egyes célországok vonzó hatásai is befolyásolják a döntéshozatalt. A nemek szerinti megoszlást is figyelembe véve azt látjuk, hogy a férfiak közel 65%-át valamely taszító tényező motiválta a külföldre költözés során. Ez az arány a nőknél nem éri el az 50%-ot, esetükben a vonzó tényezők is nagy szerepet játszottak a döntéshozatal során: míg a megkérdezett nők 32%-ánál volt a külföldi munkavállalás okainak hátterében valamely vonzó tényező, addig a férfiak esetében ez az arány nem éri el a 25%-ot. Ha valamennyi kérdéscsoportot együtt vizsgáljuk, akkor azt látjuk, hogy a nők válaszai kiegyenlítettebbek. A férfiak válaszai között viszont a taszító tényezők szerepe hangsúlyosabb.

Érdeemes megvizsgálni a végzettség és a külföldi munkavállalást motiváló tényezők közötti összefüggéseket is. Tekintettel arra, hogy a mintában igen alacsony arányt képviselnek az alapfokú végzettséggel rendelkezők, az ő válaszaikat összevonjuk a középfokú végzettséggel rendelkezőkéivel.

A 102. ábrán végzettség szerinti bontásban látjuk a külföldi munkavállalás indítékait. Az eredmények alapján a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében nem éri el az 50%-ot a taszító tényezők súlya, amelyek azonban így is túlsúlyban vannak a vonzó tényezőkkel

szemben, viszont a két tényezőcsoport arányának különbsége a 10 százalékpontot sem éri el. A legfeljebb középfokú végzettséggel rendelkezők körében sokkal erőteljesebben jelennek meg a taszító tényezők, amelyek 61,7%-ot tesznek ki, míg a vonzó és semleges tényezők 20% körüli súllyal szerepelnek a külföldi munkavállalás melletti döntésekben. A legfeljebb középfokú végzettséggel rendelkezők körében tehát elsősorban a hazai taszító tényezők játszanak szerepet a külföldi munkavállalás során, míg a felsőfokú végzettséggel rendelkezők esetében határozottabban közrejátszanak a fogadó ország vagy nemzet vonzó tényezői is.

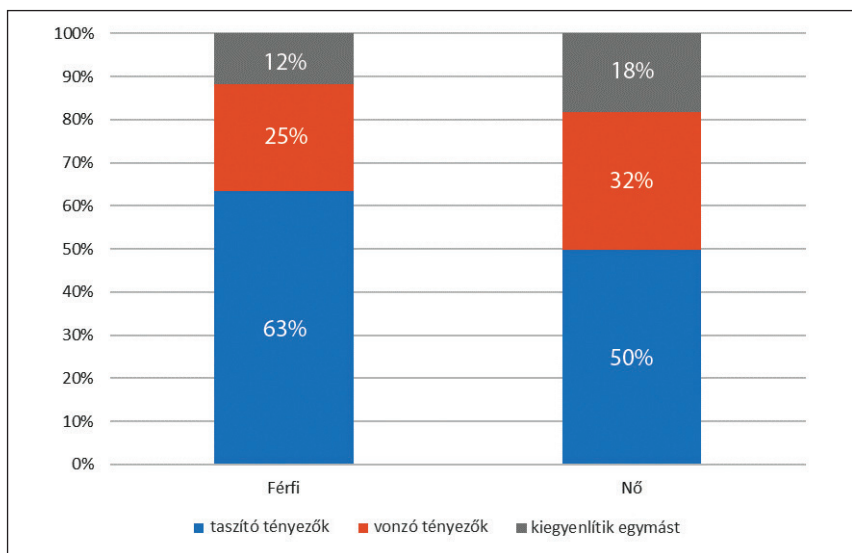

100. ábra

A válaszadók számának százalékos megoszlása a külföldi munkavállalás melletti döntésüket befolyásoló taszító és vonzó tényezők túlsúlyba kerülése szerint

Forrás: saját szerkesztés

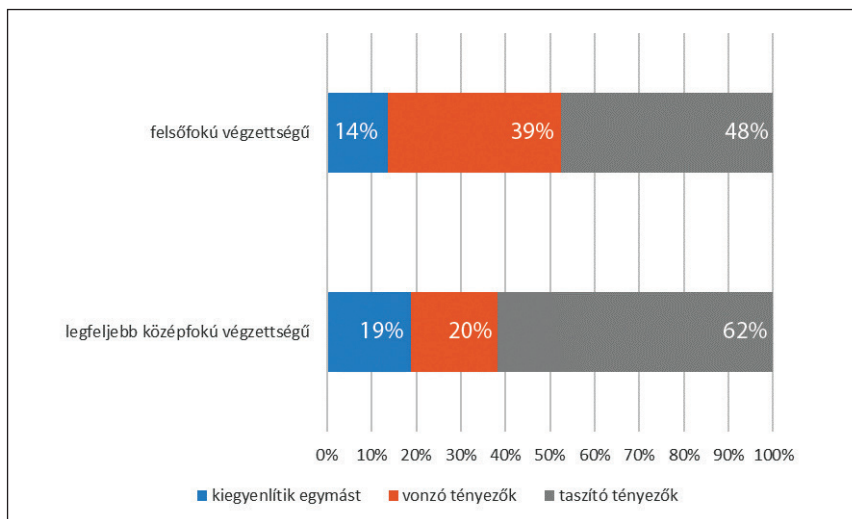
A szakirodalom egyre gyakrabban foglalkozik az egyes nemzedékek közötti különbségekkel, amely jelenség okairól eltérően nyilatkoznak a szerzők, de a tényét nem vitatják. Egyes generációs kérdésekre kutatásunkban is kitértünk. Meretei (2017) véleménye alapján a fiatalabb generációk esetében teljesen eltérő motivációkat és munkamorált tapasztalhatunk, mint az idősebb korosztályoknál. A fiatalok sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a munka és a család közötti egyensúlynak, sokkal könnyebben és gyakrabban váltanak munkahelyet, tehát életükben magának a munkavállalásnak is más szerepe van. Ezen különbségek felmérése céljából vizsgáltuk meg az egyes tényezőtípusokat generáció szerinti bontásban is, amely vizsgálat során statisztikailag jól kimutatható különbséget találtunk (103. ábra).

101. ábra

A külföldi munkavállalás melletti döntések mögött álló tényezők megoszlása taszító/vonzó/semleges jellegük szerint, nemenként

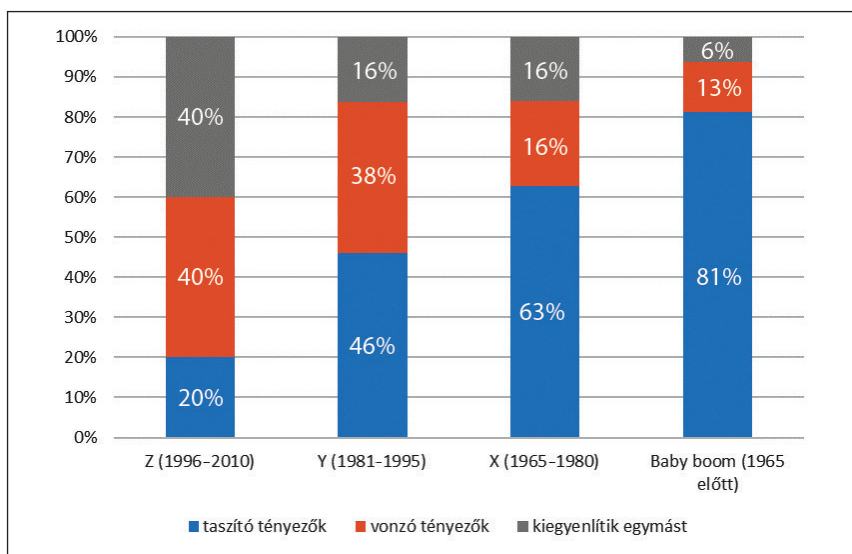
Forrás: saját szerkesztés

102. ábra

A válaszadók számának százalékos megoszlása a külföldi munkavállalás melletti döntésüket befolyásoló taszító és vonzó tényezők túlsúlyba kerülése szerint, végzettségi szintenként

Forrás: saját szerkesztés

103. ábra

A válaszadók számának százalékos megoszlása a külföldi munkavállalás melletti döntésüket befolyásoló taszító és vonzó tényezők túlsúlyba kerülése szerint, generációnként

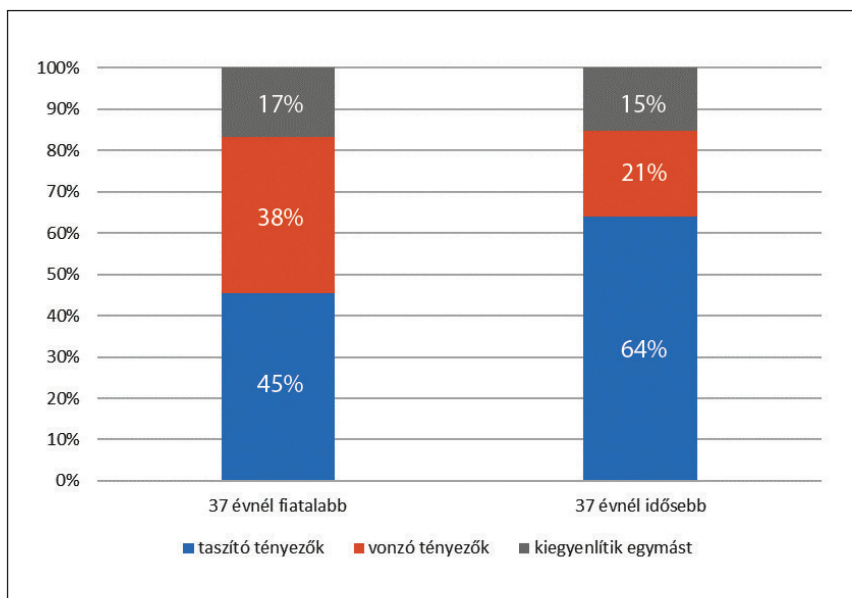
Forrás: saját szerkesztés

Megállapítható, hogy a legidősebb korosztálytól lefelé haladva fokozatosan megváltozik a fogadó ország vonzerejének és a hazai körülmények taszító hatásának szerepe. Az 1965 előtt születettek esetében 81,3–12,5% arányban oszlik meg a taszító és a vonzó tényezők szerepe, amely az X generáció esetében már kezd közelíteni egymáshoz, és az 1996 után születettek esetében meg is fordul ez az arány. A fenti adatok is azt mutatják, hogy más igényekkel és motivációkkal rendelkeznek az egyes generációk, amit nem szabad figyelmen kívül hagynunk sem a vizsgálat során, sem pedig a fiatal munkavállalók megtartására irányuló esetleges stratégiai célok kitűzése során.

Mivel a felmérésben részt vett személyek nagyobb része az X és az Y generációhoz tartozik, ezért az eredmények validálása céljából az előző vizsgálatban alkalmazott négy korcsoport helyett két csoport (37 évnél fiatalabbak és 37 évnél idősebbek) esetében ellenőrizzük, kimutatható-e jelentős eltérés a külföldi munkavállalás melletti döntés mögött álló taszító, illetve vonzó tényezők súlyában.

Az eltérés okai számos további szociológiai kérdést vetnek fel, amelyek vizsgálatára jelen írásunk nem terjed ki, az eltérés azonban kutatásunk szempontjából fontos megállapítást hordoz.

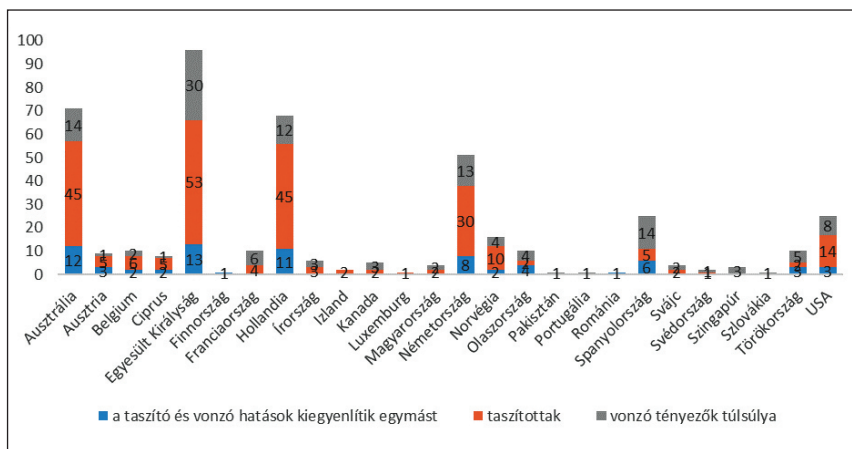
A két korcsoport esetében (104. ábra) is megállapítható, hogy a 37 évnél idősebbek esetében (a 103. ábrán X generáció és Baby boom) sokkal magasabb arányban jelennek meg a külföldi munkavállalás melletti motivációk között a hazai taszító tényezők, mint a fogadó ország vonzereje. A 37 évnél fiatalabb válaszadók (a 103. ábrán Y és Z generáció) többségét is a nagyobb mértékben befolyásolták a hazai taszító tényezők, amikor a külföldi munkavállalás mellett döntöttek. A 37 évnél fiatalabbak esetében a taszító tényezők aránya csak 7%-ponttal, míg a 37 évnél idősebbek csoportjában már 43%-ponttal haladja meg a vonzó tényezők arányát.

104. ábra

A külföldi munkavállalás melletti döntések mögött álló tényezők megoszlása taszító/vonzó/semleges jellegük szerint, korcsoportonként

Forrás: saját szerkesztés

105. ábra

A válaszadók számának megoszlása a külföldi munkavállalás melletti döntésüket befolyásoló taszító és vonzó tényezők túlsúlyba kerülése szerint, fogadó országonként

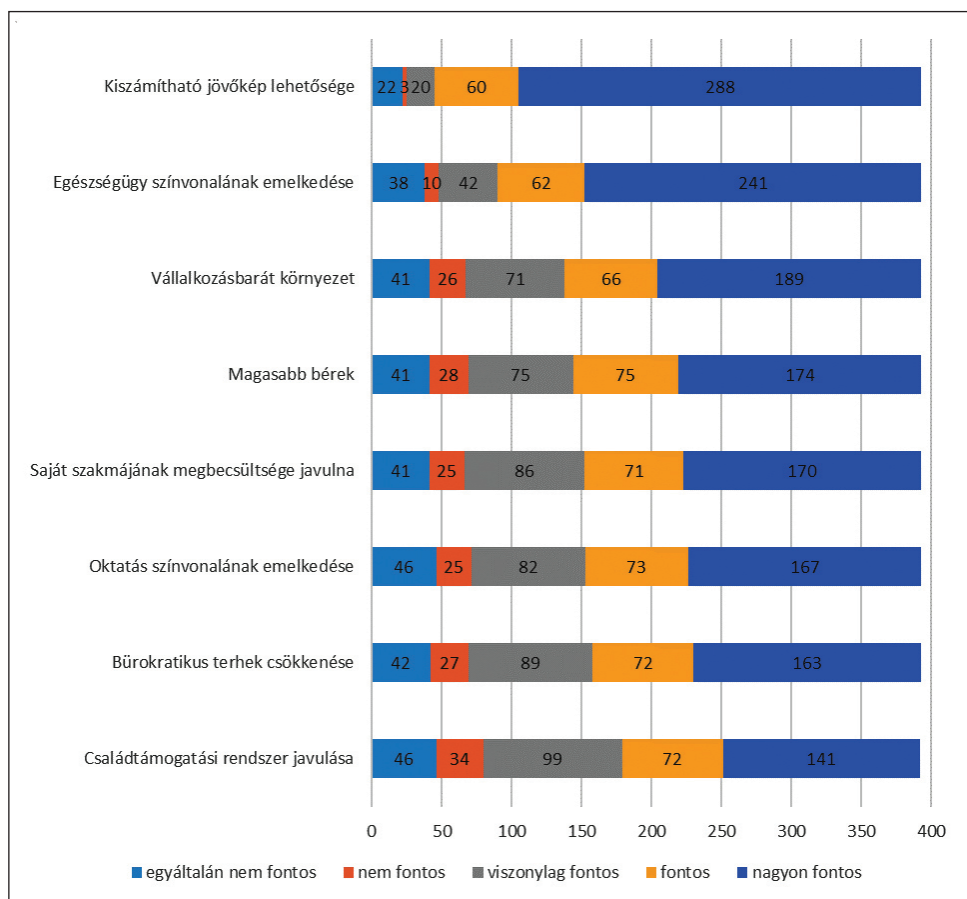
Forrás: saját szerkesztés

Az adatok alapján azt láthatjuk, hogy a külföldi munkavállalás során elsődleges motivációs tényezőként jelennek meg azok a körülmények, amelyek az anyagország taszító körülményei, mégis több szempont alapján különbséget tehetünk a taszító hatás mértéke között. A megkérdezettek közül elsősorban a férfiak, a legfeljebb középfokú végzettséggel rendelkezők, valamint a 37 év feletti korosztály esetében figyelhető meg a taszító tényezők erőteljesebb szerepe. Míg a nők, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők és a 37 év alatti válasszadók motivációi között a taszító tényezők túlsúlya mellett erőteljesebben megjelennek a fogadó országok által kínált vonzó tényezők.

A szociodemográfiai adatok elemzését követően a vizsgált országok szerint is áttekintettük az egyes tényezők megjelenésének arányait, hogy láthassuk, mely nemzetek vonzó szerepe jelenik meg erőteljesebben, és melyek azok a fogadó országok, ahová inkább a kényszerítő körülmények hatására költöznek honfitársaink. Az egyes országok igen alacsony reprezentációja mellett a vizsgált mintára igaz, hogy Franciaország, Spanyolország, Kanada, Szingapúr és Törökország esetében jelennek meg túlsúlyban a vonzó tényezők, illetve Írország, Svédország és Svájc esetében teljesen azonos eredménnyel szerepelnek. Abban a négy országban azonban, amely a teljes mintánk közel 65%-át adja (Ausztrália, Egyesült Királyság, Németország és Hollandia) azt tapasztaljuk, hogy hazánk taszító, kényszerítő tényezői befolyásolják leginkább a megkérdezetteket a külföldi munkavállalás során.

Tekintettel arra, hogy a korábbi vizsgálati szakaszban a hazai taszító tényezők túlsúlyát láthattuk, a hazatérés esetleges okainak vizsgálatával feltárhatjuk, hogy milyen feltételeket tartanak szükségesnek a megkérdezettek ahhoz, hogy hazaköltözzenek. Egy ötfokozatú skálán értékelték a válasszadók az előzetesen megadott nyolc szempont fontosságát, továbbá egy szabadszavas mezőben további szempontokat is megadhattak. A szempontokat a „nagyon fontos” értékelések aránya alapján rangsoroltuk.

A 106. ábrán azt láthatjuk, hogy a kiszámítható jövőkép lehetőségét igen magas arányban tartották fontosnak a válasszadók, amely eredmény összhangban van a korábbiakban vizsgált motivációs tényezők között megjelenő hazai életviszonyokkal való elégedetlenséggel, amelyet az elvándorlás során a legfontosabb okként jelöltek meg a válasszadók. Szintén fontosnak találják a válasszadók az egészségügyi színvonal emelkedését, valamint a vállalkozóbarát környezet meglétét. Bár az elvándorlás egyik fő okaként nevezték meg a válasszadók a megélhetési problémákat, mégsem jelenik meg elsődleges befolyásoló tényezőként a bérek emelkedése. A hazatéréssel kapcsolatos tényezők között külön is vizsgáljuk a bürokráciára vonatkozó adatokat. Bár problémaként említik a válasszadók a bürokráciát, a hazatérés szempontjai között ennek csökkentése nem kap nagyobb hangsúlyt. A kérdőívben vizsgáltuk a nemzeti kulturális jegyeket is. Mind a magyarok, mind pedig a fogadó nemzet esetében egy-egy pozitív és egy-egy negatív jellemző megjelölését kértük. A fogadó nemzetek negatív tulajdonságai között többen is fontosnak tartották megemlíteni a bürokráciát és a rugalmatlanságot, míg ez a magyarok esetében egyáltalán nem jelenik meg. Mindkét adatból arra következtethetünk, hogy a válasszadók számára alapvetően nem a bürokratikus terhek voltak a legmeghatározóbb hazai taszító tényezők a külföldi munkavállalás melletti döntésben.

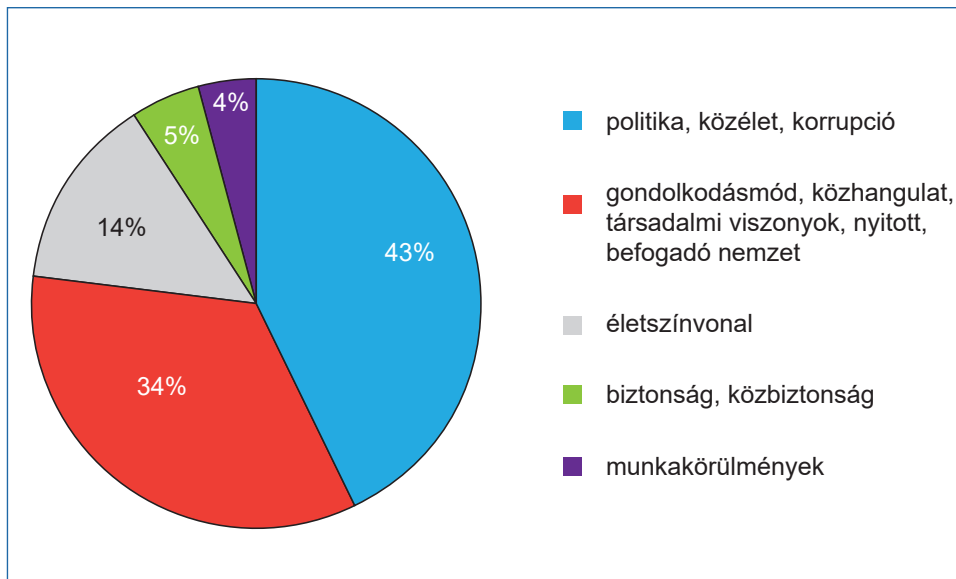
106. ábra

A válaszadók számának megoszlása a hazatérést befolyásoló tényezők fontosságának megítélése szerint

Forrás: saját szerkesztés

Kérdőívünkben lehetőséget biztosítottunk a hazatérés feltételeire vonatkozó saját gondolatok megfogalmazására is. A válaszadók közel 30%-a (28,5%-uk) élt a lehetőséggel, és rögzített értékelhető választ, amelyeket tartalmuktól függően, a rokon értelmű szavak csoportosításával 6 kategóriába soroltunk. A 107. ábrán láthatjuk, hogy az önkéntes válaszadók közel fele a politika vagy a közélet változása esetén, illetve a korrupció csökkenése esetén megfontolná a hazatérést. Kötetünk 4. pontjában bemutattuk a Transparency International korrupcióra vonatkozó 2017. évi adatait, amelyek szintén felhívják a figyelmet hazánk kedvezőtlen korrupciós helyzetére. Ezt erősíti meg a szintén a 4. pontban bemutatott Világbank Worldwide Governance Indicators mutatócsoport, amely szerint hazánk korrupciós helyzete a 2016-ot megelőző 10 évben romlott. A 4. pont tárgyalja a biztonság kérdését is. Az európai és nemzetközi elemzések az erőszakos bűncselekmények száma és a szándékos emberölések

száma alapján rangsorolnak. Ezen adatok alapján, a többi európai országhoz viszonyítva magasnak mondható a Magyarországra vonatkozó érték. A biztonsággal kapcsolatos szempontok megjelennek a megkérdezettek válaszaiban is, de nem bírnak jelentős súllyal.

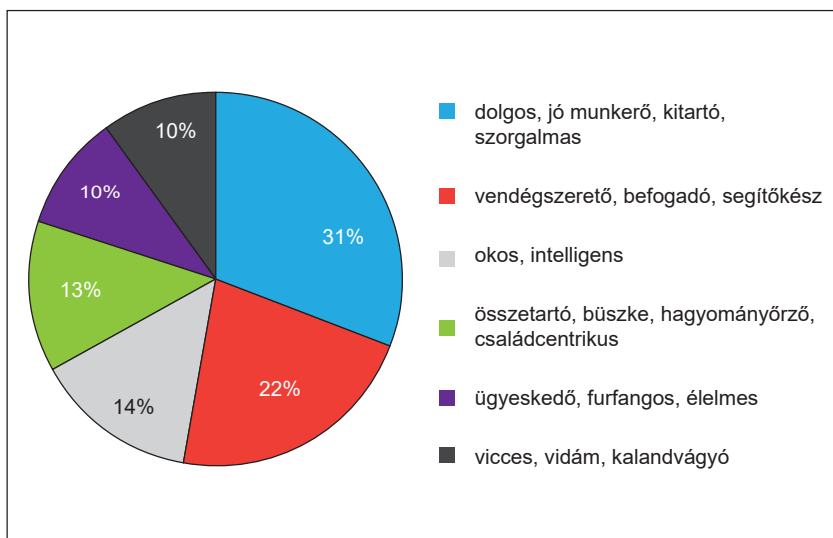
107. ábra

*A válaszadók számának százalékos megoszlása
a hazatérést befolyásoló tényezők szerint*

Forrás: saját szerkesztés

A magyarok és a fogadó nemzet jellemző tulajdonságainak megnevezését kértük a válaszadóktól felmérésünkben. A beérkezett pozitív és negatív tulajdonságok közül a magyarokra vonatkozó válaszok feldolgozása egyszerűbb, míg a fogadó nemzetek esetében 28 különböző országról, 28 eltérő kultúráról van szó, az adatok összehasonlításából mégis lehetett következtetéseket levonni. A feldolgozás során az azonos kategóriába tartozó jelzőket csoportosítottuk, amelyek alapján a következő eredmények születtek: a magyarok saját magukat elsősorban dolgoznak, szorgalmasnak és jó munkaerőnek tartják. Egységesen oszlanak meg a válaszok a hat tulajdonságcsoporthoz, amelyek közül kiemelkedik még a vendégszerető, befogadó, segítőkész fogalmakat gyűjtő kategória, illetve az okos, intelligens jelző.

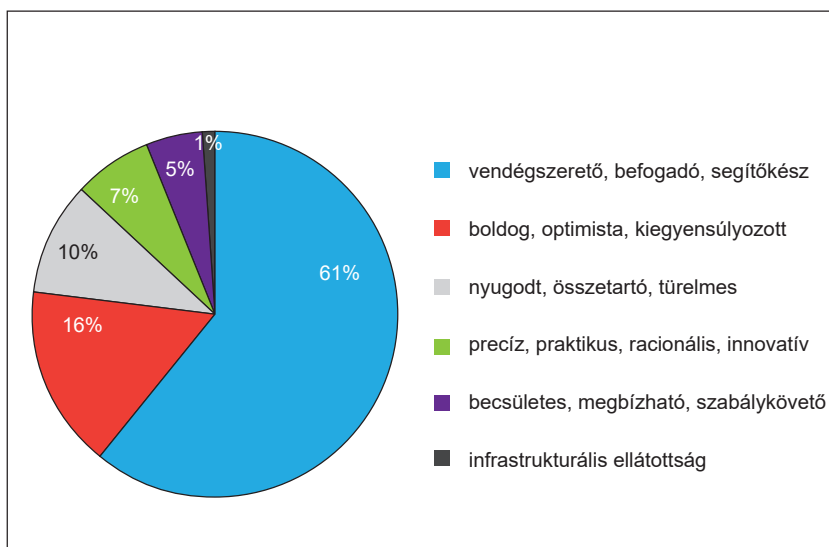
Az anyaország és a célország nemzeteinek összehasonlítása során láthatjuk (108. és 109. ábra), hogy a pozitív tulajdonságok tekintetében a magyarok esetében felállítható egy sorrend a tipikusnak tartott jellemzők között. Erőteljes kiugrást nem tapasztalhatunk, ellentétben a fogadó nemzet jellemzésével. A válaszadók saját magukat, illetve honfitársaikat elsősorban szorgalmasnak és jó munkaerőnek, vendégszeretőnek és okosnak tartják. A célországok jelentős többségében elégedettek a vendégszeretettel és a befogadással, 61%-uk segítőkésznek ítélte a fogadó nemzetet.

108. ábra

A magyarokra adott pozitív jellemzők százalékos megoszlása

Forrás: saját szerkesztés

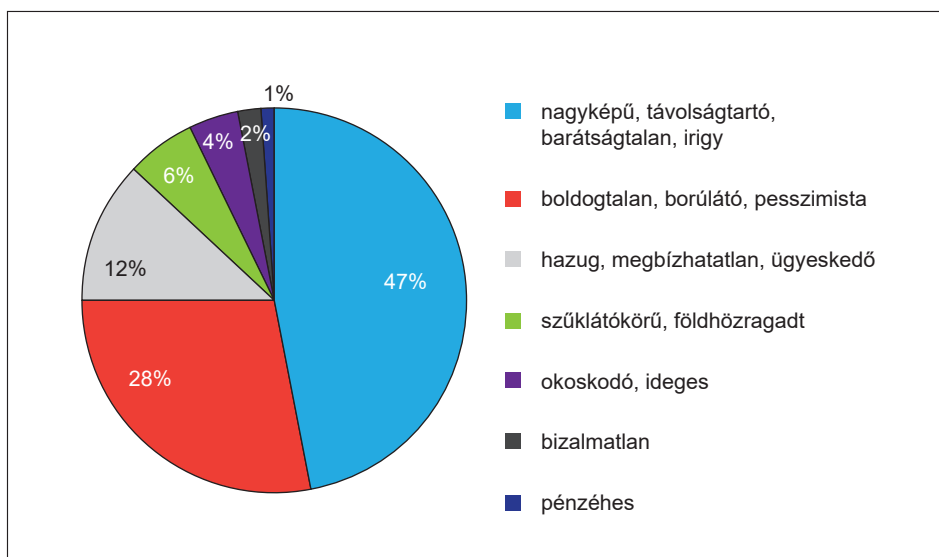

109. ábra

A fogadó nemzet pozitív tulajdonságainak százalékos megoszlása

Forrás: saját szerkesztés

A negatív tényezők eltérően jelennek meg a magyarok és a fogadó nemzet jellemzésében. A magyarok negatív tulajdonságai közül határozottan kiemelik a válaszdók a nagyképű, barátságtalan, távolságtartó, irigy tulajdonságocsoportot, továbbá a boldogtalan, borúlátó, pesszimista tulajdonságokat emelhetjük még ki. Ez utóbbi tulajdonságok a magyar egyetemista hallgatók körében végzett felmérésben is megjelennek a magyar átlagember jellemzői között (5. pont). Az említett felmérésben nem vizsgálták külön a pozitív és a negatív jellemzőket, mégis a negatív jellemzők kerültek túlsúlyba, és közöttük nagy súlyt kapott a pesszimizmus.

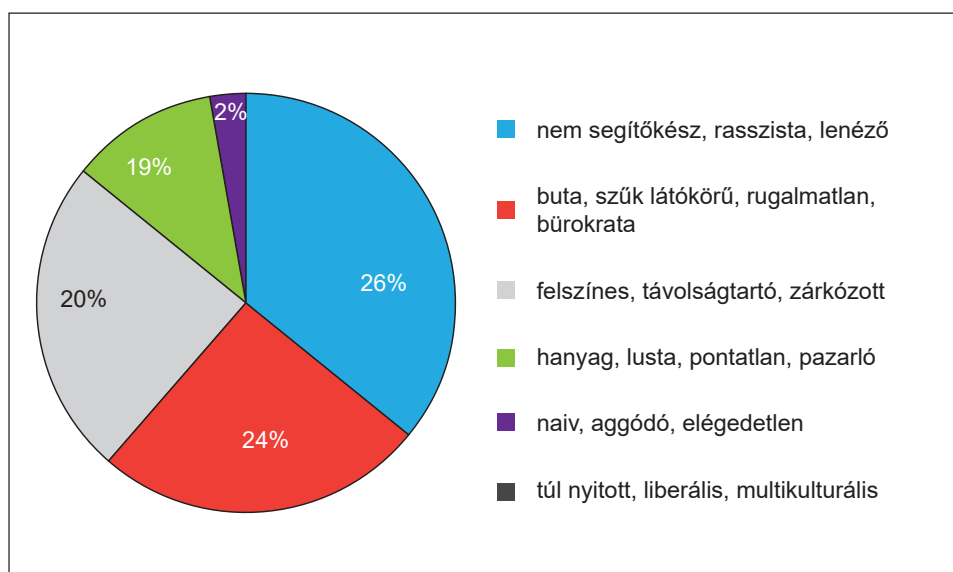
110. ábra

A magyarok negatív tulajdonságainak százalékos megoszlása

Forrás: saját szerkesztés

A negatív tulajdonságok elemzése során tapasztalhatjuk azt az ellentmondást, hogy korábban a válaszdók 22%-a vendégszeretőnek tartotta a magyarokat, majd később 47%-uk pedig barátságtalannak. További, részben ellentmondásos eredmény, hogy az „ügyeskedő” kifejezés és annak rokon értelmű kifejezései egyaránt megjelennek a pozitív és a negatív tulajdonságok között. A válaszdók több mint egynegyede tartja saját nemzetét borúlátónak, pesszimistának.

A fogadó nemzet negatív jellemzői négy, közel azonos nagyságú csoportba sorolhatók. A válaszdók a fogadó nemzetüket főként lenézőnek, butának, felszínesnek és hanyagnak tartják. A fogadó nemzet segítőkészségének megítélése szintén ellentmondásos: a pozitív tulajdonságok között legnagyobb súllyal (61%) szereplő jellemző a negatív oldalon is a legnagyobb (26%) arányt képvisel, negatív jelzéssel.

111. ábra

A fogadó nemzet negatív tulajdonságainak százalékos megoszlása

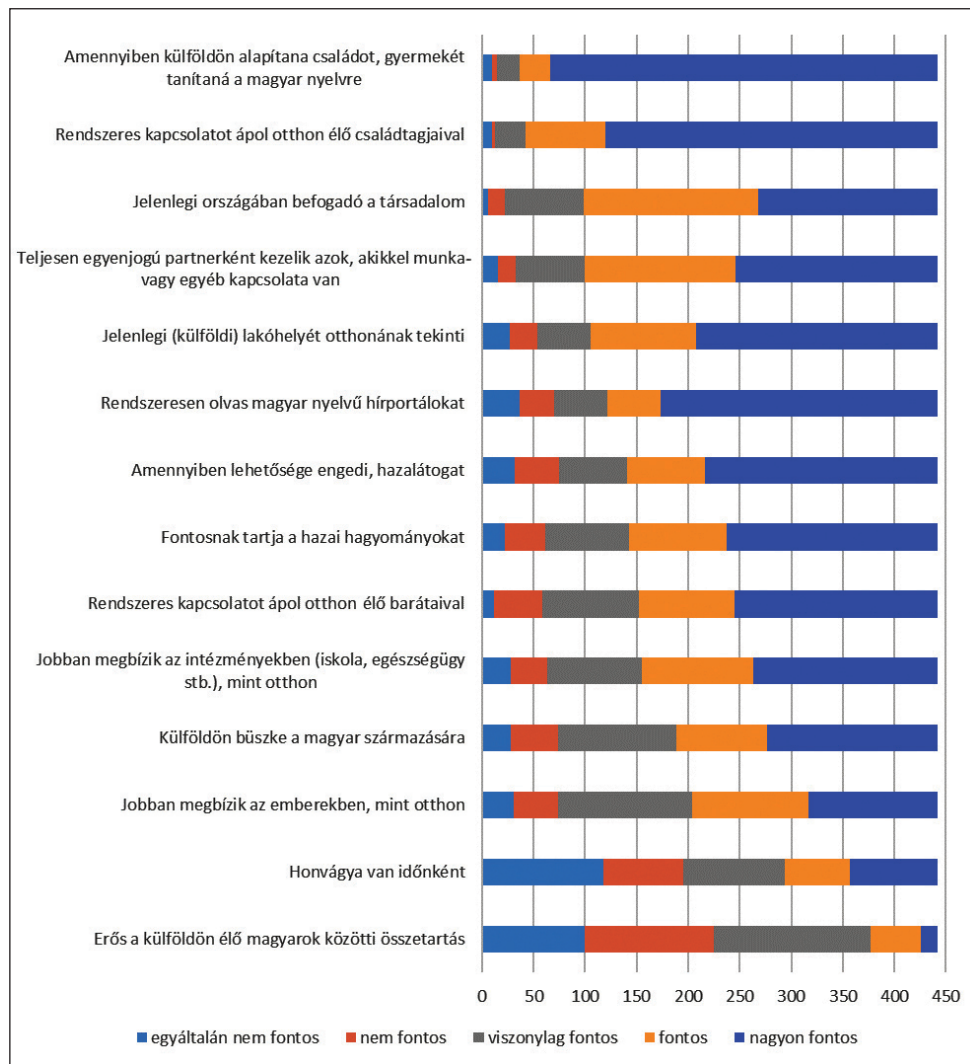
Forrás: saját szerkesztés

Valamennyi eredmény összehasonlítását követően további megállapításunk, hogy a válaszadók az „okos” és „intelligens” jelzőkkel kizárólag saját nemzetüket illették, ezek a tulajdonságok nem jelennek meg a fogadó nemzeteknél. A negatív tulajdonságok vizsgálata során azonban a „buta” kifejezés többször megjelenik, de kizárólag a fogadó nemzetekre vonatkozóan.

Kutatásunkban szerettük volna feltárni a kulturális gyökerek jelentőségét, amelyek különösen fontosak akkor, ha a megkérdezettek ilyen magas arányban szeretnének külföldön maradni. Egy ötfokozatú skálán értékelték a válaszadók a megadott tizennégy szempontot aszerint, hogy mennyire értenek egyet az állításokkal. A megfogalmazott kérdések többsége a magyar kultúra, identitás megőrzésének mértékére irányult, illetve előfordultak olyan kérdések is, amelyek a jelenlegi lakóhelyükre vagy munkakörnyezetükbe való beágyazottságra vonatkoztak.

A 112. ábrán láthatjuk, hogy a megkérdezettek 85%-a tanítaná magyar nyelvre a gyermekét külföldi országban, tehát tartós külföldi tartózkodása ellenére sem mondana le anyanyelvéről, amely egyúttal lehetőséget is nyújt az esetleges hazaköltözés során a könnyebb visszailleszkedésre. Az elemzés során az ötfokozatú skála négyes és ötös értéke egyaránt a fogalommal való egyetértést jelenti, tehát az ábrán szereplő állítások közül tizenkét esetben 50%-nál nagyobb mértékben tartják fontosnak a válaszadók a meghatározott fogalmakat. Ezek közül hét állítás vonatkozik a hazai kultúrára, kapcsolatokra, illetve öt a fogadó nemzet befogadó erejére. A kivándorlás megfélekezése szempontjából nem mondható jó hírnek, hogy a válaszadók több mint háromnegyede otthonának tekinti jelenlegi országát, illetve 60–70% közötti mértékben elégedett a fogadó ország infrastruktúrájával és a nemzet befogadásával. Ehhez kapcsolódóan megvizsgáljuk, hogy a válaszadók tudására milyen mértékben tartanak

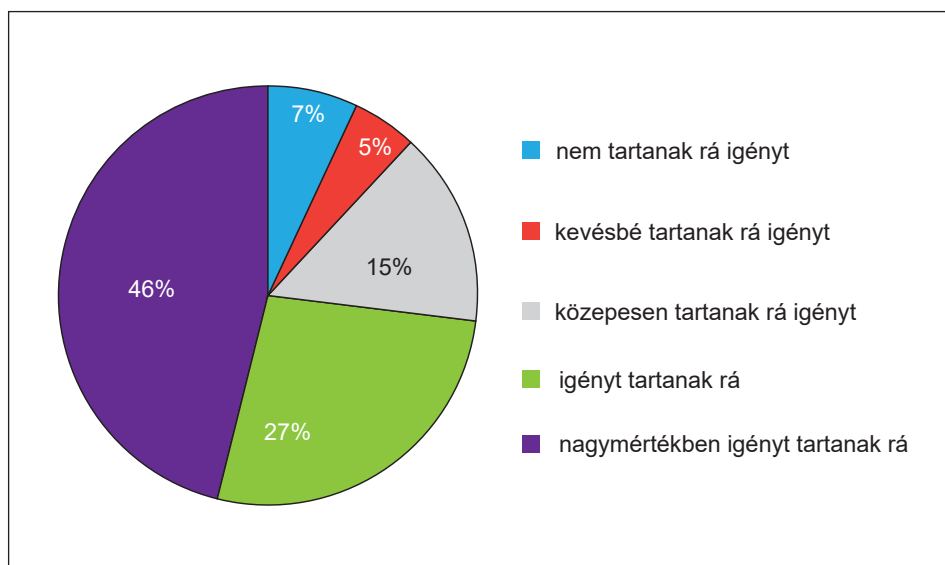
igényt jelenlegi munkahelyükön. A vizsgálat célja a beágyazódás mértékének meghatározása. Az eredmények azt mutatják, hogy a teljes minta közel 50%-a esetében nagymértékben igényt tartanak a tudására a munkahelyen, a válaszadók több mint 90%-a szerint az általuk végzett munka feltételezi a kisebb-nagyobb mértékű szakmai tudás meglétét. Az eredményt összevetettük a végzettségi adatokkal, amely szintén megerősíti azt, hogy a sztereotípiákkal ellentétben a külföldi munkavállalás nem kizárólag alacsonyabb rangú munka kényszeres elvállalásáról szól, a munkaerő megbecsülése pedig elősegíti a külföldi munkavállalók beilleszkedését.

112. ábra

A válaszadók számának megoszlása az identitásra vonatkozó tényezők fontosságának megítélése szerint

Forrás: saját szerkesztés

113. ábra

A válaszadók számának százalékos megoszlása a tudásuk kihasználtsága szerint

Forrás: saját szerkesztés

Ezek mellett a beágyazódást támogató adatok mellett azonban nagyon magas arányban tartják fontosnak a válaszadók az otthoni családtagokkal és barátokkal való kapcsolattartást és a hazlátogatást, a hazai hírportálok nyomon követését és a hazai hagyományokat, amiből az identitás megőrzésére vonatkozó igényre következtethetünk.

Kérdőívünkben egyértelműen nyilatkoztak a válaszadók a külföldi munkavállalás időtartamáról, a válaszok jelentős többsége a hosszú távú vagy végleges külföldön maradási szándékot erősítette meg. A kérdőív összeállításakor szeretettük volna megvizsgálni azt is, hogy a külföldön élő magyarok számára mennyire fontos a kultúrájuk, ápolják-e a hagyományokat, illetve hogy az anyaországukkal milyen szoros kapcsolatot tartanak fenn. Azok az emberek, akik külföldi letelepedési szándékuk mellett erősen kötődnek hazai gyökereikhez, kultúrájukhoz, identitásukat erősen őrzik. Ez azt érzékelteti, hogy nem csuktak be maguk mögött minden ajtót, akár gyermekeik, akár ők maguk visszatérhetnek, ha megszűnnek az általuk negatívnak ítélt körülmények.

A hazatérés kérdésével korábban, a motivációk vizsgálata során már foglalkoztunk. Ott a külföldi munkavállalás indokai között megjelent a nyelvtanulás, a külföldi munkatapasztalat szerzése vagy a szakmai kihívások. Ezek a tapasztalatok, illetve egy, a válaszadók véleménye alapján befogadó társadalomban szerzett tapasztalatok hazatérés esetén a hazai munkaerőpiacon is nagy értéket jelentenek.

A kérdőív végén lehetőséget nyújtottunk egyéb megjegyzések, vélemények rögzítésére is, amellyel a válaszadók egynegyede élt is. A beérkezett sokféle vélemény csoportosítása bonyolult feladatnak bizonyult. Többségében megerősítik a kiköltözésük okát, a társadalmunkról alkotnak véleményt, vagy éppen tanácsokat fogalmaznak meg. A megjegyzésekből

az tűnik ki, hogy a válaszadók jelentős része eredetileg nem tervezett hosszabb külföldi távollétet, viszont a helyi körülmények ott tartották őket. Az életet a kemény munka ellenére is könnyebbnek tartják, és kiemelik az egészségügy és az oktatás sokkal jobb helyzetét.

114. ábra

A válaszadók egyéb megjegyzéseinek kulcsszavai

Forrás: saját szerkesztés

Kutatásunk során nem tértünk ki családi kötelekék közül a családalapításra, illetve a kisgyermekes családokra. A szabadszavas válaszok több ízben is kitérnek arra, hogy azok a családok, amelyeknek gyermekei külföldi oktatási intézményben tanulnak, szinte biztosan külföldön maradnak addig, amíg gyermekeik be nem fejezik tanulmányaikat. Több család éppen a gyermekük kiszámítható, biztos jövőképe miatt választotta a külföldi létet. Továbbá több olyan megjegyzést is olvashatunk, amely szerint a válaszadó az itthoni morális környezet és hazai pesszimista légkör miatt marad külföldön. Ismétlődnek a magyarok képzettségére és szellemi előnyére vonatkozó megjegyzések. Többen értékesnek tartják kutatásunkat, de azt gondolják, hogy már évekkel ezelőtt kellett volna foglalkozni ezekkel a kérdésekkel. Ehhez kapcsolódóan szintén több válaszadó megjegyzi, hogy a jelenleg még itthon lévő értékes munkaerő megtartására kellene odafigyelni, mert a már külföldön letelepedőket nagyon alacsony arányban lehetséges visszacsábítani. Érdemes végül kiemelni az egyik nagyon világosan és egyszerűen megfogalmazott üzenetet, amely így szól: „Haza kell hozni a kint élőket. Sokat profitálna belőlük az ország...”

7.3. Összefoglaló gondolatok

Kutatásunk alapvető célkitűzése az volt, hogy feltárja a külföldön dolgozó magyarok elköltözésének okait, illetve ezekhez kapcsolódva megállapítsa az egyes szociodemográfiai adatok alapján kialakított csoportok jellemzőit. További célkitűzése az esetleges hazaköltözés feltételeinek feltárása és a külföldi élet során az identitás jelentőségének vizsgálata.

Elemzésünket a kapcsolódó szakirodalom áttekintésével kezdtük, amely alapján az alapvető fogalmakat tisztáztuk, megfigyeltük az elvándorláshoz kapcsolódó közelmúltbeli folyamatokat, és további elemzési szempontokat határoztunk meg. A minta a hasonló témájú hazai kutatások tekintetében magas elemszámú mintának minősül, de tekintettel a célcsoport teljes létszámára (és a létszám meghatározásához kapcsolódó nehézségekre) nem tekinthető reprezentatívnak, ezért hangsúlyozzuk, hogy a kapott eredmények kizárólag az általunk vizsgált 442 fős mintára érvényesek.

Vizsgálatunkat úgy végeztük el, hogy a szakirodalom alapján megkülönböztettük a hazai taszító tényezőket, azokat a körülményeket, amelyek arra késztették vagy kényszerítették a kérdőívet kitöltőt, hogy külföldön vállaljon munkát, és azokat a tényezőket, amelyek a fogadó ország vonzó tényezői. Ezeket a szempontokat számos összefüggésben vizsgáltuk, ám minden esetben a hazai taszító tényezők túlsúlya volt megfigyelhető. A részvizsgálatok mutattak azonban eltérést az egyes tényezők közötti arányokat illetően. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők, a nők és a 37 évnél fiatalabbak esetében sokkal erőteljesebben jelenik meg a vonzó tényezők hatása, amely az utóbbi két csoport esetében néhány százalékponttal marad csak el a taszító tényezők hatásától. Ezek az eredmények azt mutatják, hogy a hazai körülmények sokkal inkább befolyásolják az embereket a külföldi munkavállalás melletti döntésükben. Közülük elsősorban a hazai életviszonyok és a megélhetési problémák tűnnek különösen fontosnak.

A hazatérést befolyásoló tényezők részben alátámasztják az elvándorlással kapcsolatos indokokat, részben pedig megkérdőjelezzik azokat. Egyik ilyen ellentmondás, hogy az elvándorlás esetében a megélhetési problémákat a második legfontosabb oknak tartották a válaszadók, míg a hazatérés feltételei között már csak a negyedik legfontosabb körülményként szerepeltették.

Bár a válaszadók többsége egyáltalán nem tervezi hazatérését, igen erőteljesen megőrzi identitását a külföldi élet során. Az eredmények részletes elemzése azt bizonyítja, hogy a megkérdezettek nem feledkeztek meg a hazai gyökerekről, nem vágtak el minden szálát, tehát a végleges külföldi letelepedési szándék ellenére vissza tudnának illeszkedni a hazai társadalomba. A hazaköltözés alapvetően a humán veszteség megszűnésén túl számos pozitív hozadékkal járhatna. Ilyenek a külföldi munkatapasztalat, a nyelvtudás és az eltérő kultúrában élés miatti tapasztalatok hatásai.

Függelék

1. függelék: A felmérés kérdőíve

Tisztelt Válaszadó!

Kérjük, kérdőívünket csak abban az esetben töltsse ki, ha 2004 után hagyta el Magyarországot!

Kutatásunk a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Ludovika Kiemelt Kutatóműhelyében valósul meg, amelyben a magyar gazdasági és társadalmi versenyképesség javításának lehetőségeit vizsgáljuk. Ennek keretében szeretnénk megismerni az Ön véleményét is a kérdőívben szereplő témákról. Kérjük, segítse kutatásunkat az alábbi kérdések megválaszolásával!

A válaszadás anonim, amennyiben azonban szeretne értesülni felmérésünk eredményéről, adja meg, legyen szíves, e-mail-címét a kérdőív végén!

Nagyon szépen köszönjük segítséget!

Dr. Csath Magdolna egyetemi tanár

1. Kérjük, adja meg a nemét! ☐ nő ☐ férfi
2. Kérjük, adja meg az életkorát! _____
3. Melyik országban él jelenleg? _____
4. Melyik évben hagyta el Magyarországot? _____
5. Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége? Kérjük, jelölje X-szel.
☐ általános iskola
☐ szakiskola
☐ gimnázium/szakközépiskola
☐ főiskola/BA/BSc
☐ egyetem/MA/MSc
☐ doktori fokozat
6. Jelenleg a végzettségének megfelelő munkakörben dolgozik?
☐ igen ☐ nem
7. Kérjük, 1-től 5-ig terjedő skálán értékelje, hogy jelenlegi munkahelyén milyen mértékben tartanak igényt a tudására! 1 = egyáltalán nem; 5 = nagymértékben)

1	2	3	4	5
○	○	○	○	○
8. Jelenlegi tervei szerint még mennyi időt kíván külföldön tölteni?
☐ 1–3 év
☐ több mint 3 év
☐ külföldön szeretnék letelepedni
☐ még nem döntöttem el
☐ egyéb, éspedig: _____

9. *Kérjük, az alábbi szempontok közül válassza ki az Ön számára legfontosabbakat, amelyek leginkább befolyásolták, amikor a külföldi munkavállalás mellett döntött! (Kérjük, jelölje X-szel!)*

- ☐ megélhetési problémák
☐ kalandvágy
☐ családi kötelek
☐ szakmai kihívások
☐ nem találtam a végzettségemnek megfelelő munkalehetőséget
☐ nyelvtanulás
☐ elégedetlen voltam a magyarországi életviszonyokkal
☐ külföldi munkatapasztalat lehetősége
☐ magánéleti okok
☐ kilátástalanság
☐ egyéb, éspedig:

10. *Kérjük, jelezze, hogy az alábbi állításokkal milyen mértékben ért egyet! (1 = nem ért egyet, 5 = teljes mértékben egyetért)*

Erős a külföldön élő magyarok közötti összetartás.	1	2	3	4	5
Honvágya van időnként.	1	2	3	4	5
Teljesen egyenjogú partnerként kezelik azok, akikkel munka- vagy egyéb kapcsolata van.	1	2	3	4	5
Jobban megbízik az emberekben, mint otthon.	1	2	3	4	5
Jobban megbízik az intézményekben (iskola, egészségügy stb.), mint otthon.	1	2	3	4	5
Jelenlegi országában befogadó a társadalom.	1	2	3	4	5
Külföldön büszke a magyar származására.	1	2	3	4	5
Rendszeres kapcsolatot ápol otthonélő barátaival.	1	2	3	4	5
Rendszeres kapcsolatot ápol otthonélő családtagjaival.	1	2	3	4	5
Amennyiben lehetősége van, hazalátogat.	1	2	3	4	5
Jelenlegi (külföldi) lakóhelyét otthonának tekinti.	1	2	3	4	5
Amennyiben külföldön alapítana családot, gyermekét tanítaná a magyar nyelvre.	1	2	3	4	5
Rendszeresen olvas magyar nyelvű hírportálokat.	1	2	3	4	5
Fontosnak tartja a hazai hagyományokat.	1	2	3	4	5

11. *Kérjük, egy pozitív és egy negatív jelzővel jellemezze a magyarokat, illetve az Önt fogadó ország lakosságát.*

	magyarok	fogadó nemzet
+		
-		

12. *Kérjük, jelezze, hogy az alábbi táblázatban felsorolt feltételek teljesülése milyen mértékben befolyásolná az Ön hazaköltözési szándékát. (1 = kevésbé fontos szempont, 5 = nagyon fontos szempont)*

Magasabb bérek	1	2	3	4	5
Bürokratikus terhek csökkenése	1	2	3	4	5
Oktatás színvonalának emelkedése	1	2	3	4	5
Egészségügy színvonalának emelkedése	1	2	3	4	5
Vállalkozásbarát környezet	1	2	3	4	5
Saját szakmájának megbecsültsége javulna	1	2	3	4	5
Családtámogatási rendszer javulása	1	2	3	4	5
Kiszámítható jövőkép	1	2	3	4	5
Egyéb, éspedig:	1	2	3	4	5

13. *Egyéb gondolatai, amelyeket megosztana a kutatást végzőkkel:*

E-mail-címe (ha szeretné megkapni a kutatás eredményét!):

Köszönjük, hogy válaszával segítette munkánkat!